

AKKIRMANLI NAKŞİ ALİ EFENDİ'NİN ESRÂR-NÂME'SİNDE YER ALAN Mİ'RÂCİYYE MANZUMELERİ

İsmail YILDIRIM¹

ÖZET

İslâmî edebiyatta Allâhü Teâlâ'nın zâtından sonra en çok sevilen isim şüphesiz dinin son temsilcisi Hz. Peygamber gelmektedir. O'nun doğumu, nübüvveti, nübüvveti esnasında yaşanan ilâhî hâdise ve vakalar, gazâları gibi mübarek hayatının önemli kısımlarını teşkil eden bazı dönüm noktaları olmuştur. Bir gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya oradan Sidretü'l-müntehâ'ya yaptığı yolculuğu ihtiva eden Mi'râc olayı da bunlardan birisidir. Bu olay, Türk-İslâm medeniyetine mensup şair ve yazarlar tarafından yazıya dökülmüş, birbirinden kıymetli, eşsiz edebî metinler telif edilmiştir. Bu ilgiye mazhar olmuş şairlerden biri de Akkirmanlı Nakşî Ali Efendi'dir.

XVII. asrın Tekke-Tasavvuf edebiyatı, şair ve nasirlerinden Nakşî Ali Akkirmânî (ö. 1065/1655), üçü manzum biri mensur olmak üzere dört eser kaleme almıştır. Bu eserlerden mensur olanı Esrâr-nâme'de akıl, fikir, ruh ve kalbin faziletleri, seyr ü sülûk kavramının mahiyeti, insan-ı kâmil olmanın yolları, zâhir ve bâtın ilimlerini öğrenmenin hikmetleri gibi pek çok dinî-tasavvufî konuya yer vermiştir. Yazarın söz konusu eserinin başında bir, sonunda ise iki adet mi'râciyye manzumesi vardır. Manzumelerden ikisi Nakşî Ali Efendi'ye, diğeri ise müstensihe aittir. Her üç mi'râciyye de sade bir üslûpla kaleme alınmış olup cennet tasvirleri, Hz. Peygamber'in o gece gökyüzüne çıkması, karşılaştığı durumlar ve sonrasında yaşadıklarını konu edinmektedir. Bu yazıda Nakşî Ali Efendi'nin şahsiyetiyle beraber bahis konusu edilen üç mi'râciyye manzumesi ayrıntılı olarak tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslâmî Türk Edebiyatı, Hz. Peygamber, Akkirmanlı Nakşî Ali Efendi, Mi'râciyye.

¹ Dr. Öğr. Üy., Kayseri Üniversitesi, Develi İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, ismailyildirim@kayseri.edu.tr.

MI'RÂCIYYA POEMS IN AKKIRMANLI NAKŞÎ ALI EFENDI'S ESRÂR-NÂME

ABSTRACT

The second most beloved figure after Allah (swt) in Islamic literature is indeed the Prophet Muhammad, the last Prophet of Islam. The milestones throughout his life were important moments such as his birth, prophecy, several divine incidents and sequences during his prophecy and holy wars. The Mi'rac incident, through which he travelled from Masjid al-Haram to Masjid al-Aqsa and from there to Sidrat al-Muntaha at a night is one of these holy incidents. Numerous literary works have been published about this incident in the Turkish-Islamic civilization. One of these works was written by Akkirmanli Nakşî Ali Efendi.

The 17th-century poet and editor, who was a member of Sufi literature, Akkirmanli Nakşî Ali Efendi (d. 1655) composed three poems and one prose. Among these, in his prosaic work, the Esrâr-nâme, he discusses several religious-mystical subjects such as the virtues of reason, idea, spirit and heart, the nature of the concept of Sayr u Sulûk, the methods of becoming the mature human and the wisdom in acquiring knowledge of bâtin and dhahir. The author has one mi'râciyya poem at the beginning and two poems in the end of Esrâr-nâme. Two poems belong to Nakşî Ali Efendi and the other belongs to the transcriber. Every three mi'râciyya is also written out with a plain language and talks about heaven depictions, Prophet Muhammad's ascending to the sky at this Mi'rac night, events he experienced there and afterwards. This article tries to introduce the three mi'râciyya poems and the personality of Nakşî Ali Efendi in detail.

Keywords: Islamic-Turkish Literature, Prophet Muhammad, Akkirmanli Nakşî Ali Efendi, Mi'râciyya.

GİRİŞ

Türkler, millet olarak İslâmiyet'i kabul ettikten sonra söz konusu dinle alâkalı konulara edebî eserlerinde çokça yer vermişler ve gazavât-nâme, hilye-i şerîf, na't, münâcât ve mevlid gibi dinî konuları ele alan müstakil eserler kaleme almışlardır. Türk-İslâm Edebiyatı çerçevesinde düşünülebilecek bu türlerden biri de, mi'râciyyelerdir (Canım 2012: 147).

“Mi'râc” kelimesi mif'âl vezninde Arapça bir sözcük olup “yukarı çıkma âleti, yukarı çıkacak” yer manalarına gelir. İstilâhî anlamda sözlüklerde “göğe çıkma” ve “urûc” şeklinde tanımlanan bu kelime; Hz. Peygamber'in bir mucizesi olarak göğe yükseliş hadisesini ifade için kullanılmıştır (Akar 1987: 3). Kur'ân-ı Kerîm'de, İsrâ sûresinin ilk ve 60. âyeti ile Necm sûresinin bazı âyetleri² miraç olayı üzerine nüzûl etmiştir. İsrâ sûresinin birinci âyetinde³ âyetinde yer alan ve “gece yürüyüşü” manasına gelen “isrâ” sözcüğünde miraç olayına işaret vardır (Canım 2012: 147). İslâmî kaynaklarda bu hadise ele alınış şekliyle iki safhada olmuştur. Resûl-i Ekrem'in Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya kadar olan yolculuğuna “isrâ”, oradan da göğe yükselişine “miraç” denilmiştir. Türkçe'de “miraç” sözcüğüyle her iki vaka da kastedilir (Yavuz 2005: 132). Leyle-i miraç şeklinde anılan hadise, Receb ayınının 27. gecesini gerçekleştirmiştir (Pekolcay vd. 2000: 192). Bu gece için Leyle-i miraç dışında mirac-ı Nebî, miracü'n-Nebî, şeb-i mirac gibi tamlamalar da yapılmıştır (Akar 1987: 4).

Mi'râciyye, Resûlullah'ın mucizesini anlatan, genellikle kaside ya da mesnevî nazım şekliyle kaleme alınmış kısa şiirlerin ismidir. Mi'râc-nâme ise, aynı olayı ayrıntılı olarak işleyen edebî eserlerin adıdır. Fakat bu tanımlamada kesin bir sınır olmamakla birlikte, kısa bir mesnevî veya kasideye de mi'râc-nâme denildiği görülmektedir (Akar 1987: 6). Miraç metinlerinde miraç, küfrün karanlıklarını yok eden ilâhî bir mucize şeklinde takdim edilir. Akabinde gecenin önemi vurgulanır. Miraç öncesi meydana gelen şakk-ı sadr mucizesine yer verilerek miracın safha safha anlatılmasına geçilir. Ümmü Hân'nin evinden başlayan bu yolculukta Hz. Cebrâil'in Burak'ı cennetten getirmesi, daha sonra Hz. Peygamber'in Mescid-i Aksâ'ya gidişi ve orada bulunan peygamberlere namaz kıldırması konu edilir. Bunu Resûl-i Ekrem'in gökyüzünde dolaşması, diğer peygamberlerle tanışma, cennet, Tûbâ, köşkler ve cehennem hayatının tasviri takip eder. Ardından Resûlullah'ın Cenâb-ı Hakk ile mülâkatı, namazın farz kılınması, Hz. Peygamber'in yaşadığı bu olayı ashabına nakletmesi ve müşriklerin inkârı gibi hususlar işlenir (Uzun 2005: 135-136). Bu hadise, sadece edebiyatta değil, güzel sanatlara ait pek çok

² Necm, 53/1-18. Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli 2017: 525.

³ “Bir gece kendisine bazı delilleri göstereyim diye kulu Muhammedi'i, Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şanı ne yücedir, O bütün eksikliklerden münezzehtir. Hakikaten O, her şeyi gözetendir.” Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli 2017: 281.

dalda da işlenmiştir. Özellikle mirâç minyatürleri; siyer, peygamberler tarihi, mucizat gibi edebî eserlerde kendisine yer bulmuştur (Akar 1987: 76-76). Bazı mi'râciyyeler ise bestelenerek muhtelif mekânlarda okunmuştur (Ekinci 2013: 658).

Türk Edebiyatı'nın yanı sıra Arap ve Fars edebiyatlarında miracı mevzubahis eden eserlerin varlığı bilinmektedir. *Ma'âricü'l-kuds fî Medârici Mârifeti'n-nefs* adlı eseriyle İmam Gazzâlî (ö. 1111), *es-Sirâcü'l-vehhâc fî Leyleti'l-Mi'râc'*ıyla Abdülkâdir-i Geylânî (ö. 1165), *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye, Kitâbü'l-esrâ ilâ Makâmi'l-esrâ* ve *Şeceretü'l-kevn* adlı eserleriyle Muhyiddîn İbn Arabî (ö. 1240), *Mi'râcü'l-müştâkîn ve Minhâcü'l-müttakîn* isimli eserin sahibi Abdüllatîf el-Karamânî (ö. tahminî 16. asır), *Hâşiye 'alâ Kıssati'l-Mi'râc'*ıyla Ebül-berekât Ahmed b. Muhammed ed-Derdîr (ö. 1786) ve Abdullah b. Hüseyin es-Süveydî'nin (ö. 1761) *Mi'râcü's-salikîn ilâ makâmi'l-emîn* adlı eserleri bu türün ön plâna çıkan eserleridir (Akar 1987: 91-92). Fars Edebiyatı'nda ise mi'râciyyelerin ya müstakil ya da mesnevîlerin içinde yer aldığı görülür. Nizâmî'nin (ö. 611/1214 [?]) *Hamse'si*, Attâr'ın (ö. 618/1221) *İlâhî-nâme* ve *Esrâr-nâme'si* ve Molla Câmî'nin (ö. 898/1492) *Mirkadü'l-akâid* ve Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'nin (ö. 910/1504-05) *Lübbü'l-Lübâbü'l-Ma'nevî* adlı mesnevîlerinde yer alan mi'râciyyeler örnek olarak gösterilebilir (Akar 1987: 93-94).

Anadolu sahasında ilk müstakil mi'râciyye XV. asrın başlarında Ahmedî (ö. 1412-13) tarafından kaleme alınan *Tahkîk-i Mi'râc-ı Resûl* isimli eserdir (Uzun, 2005: 134). Müstakil olarak yazılan mi'râciyyelerin yanı sıra şairler, tertip ettikleri *Dîvân*larında mi'râciyyelere de yer vermişlerdir. Bunun yanı sıra bu türün örneklerine mevlid, münşeat ve şiir mecmularında da rastlamak mümkündür (Canım, 2012: 151). *Dîvân*larında mi'râciyye manzumesi yer alan meşhur şairlere Ganizâde Nâdirî (ö. 1626), Hâletî (ö. 1630), Neşâtî Ahmed Dede (ö. 1674), Fasîh Ahmed Dede (ö. 1699), Sâbit (ö. 1714), Nazîm Yahyâ (ö. 1727), Seyyid Vehbî (ö. 1793) ve Keçecizâde İzzet Molla (ö. 1829) örnek verilebilir. Hamdullah Hamdî (ö. 1503) ve Fuzûlî'nin (ö. 1556) *Leylâ vü Mecnûn*, Taşlıcalı Yahyâ (ö. 1582) ve Nev'îzâde Atayî'nin (ö. 1635) *Hamse'si*, Kara Fazlî'nin (ö. 1563) *Gül ü Bülbül*, Nâbî'nin (ö. 1712) *Hayriyye'si* ve Şeyh Gâlib'in (ö. 1799) *Hüsn ü Aşk* adlı mesnevîlerinde yine mi'râciyye bölümleri mevcuttur (Canım 2012: 156-157).

Türk Edebiyatı'nda pek çok mi'râciyye manzumesinin kaleme alındığı âşikârdır. Bu hususta Metin Akar'ın çalışması, mi'râciyye ve mi'râc-nâme türüne ilgi duyan araştırmacılar için başucu niteliğinde bir eser olmuştur (Akar 1987). Bunun yanı sıra *Manzum Mi'râc-nâme ve Mi'râciyyeler* adlı çalışması ile merhum Mehmet Arslan'ın gayretleri de göz ardı edilmemelidir. Yazar; eserini "Müstakil Mi'râciyye ve Mi'râc-nâmeler", "Dîvânlardaki Mi'râciyyeler", "Mesnevîlerdeki Mi'râciyyeler", "Mevlidlerdeki Mi'râciyyeler" ve "Muhtelif Eserlerdeki Mi'râciyyeler" başlıkları altında 5 ana bölüme

ayırması; 14. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar 232 şaire ait toplam 266 mi'râciyye manzumesine yer vermiştir (Arslan 2019: 11). Arslan, 105 adet Dîvân şairinin mürettep *Dîvân*larında yer alan mi'râciyye manzumelerini eserinde takdim etmiştir (Arslan 2019: 505-883). Ancak Akkirmanlı Nakşî Ali Efendi'nin mi'râciyyeleri bu eserde konu edilmemiştir.

XVII. asrın şair ve nasirlerinden Nakşî mahlaslı, Halvetî şeyhi Ali Efendi *Dîvân*'ında (Atik 2007: 203-204) iki adet mi'râciyye vardır. Müellifin mevcut tek mensur eseri; *Esrâr-nâme*'sinin Osman Ergin nüshasında ise üç adet mi'râciyyeye yer almaktadır. Üçüncü mi'râciyye, *Esrâr-nâme*'nin müstensihine aittir⁴.

1. Akkirmanlı Nakşî Ali Efendi, Şahsiyeti ve Eserleri

Nakşî Ali Efendi, Sivas'a bağlı Divriği ilçesinde doğmuştur. Onunla ilgili bilgi veren kaynaklar (Kurnaz ve Tatçı 2009: 171-172; Atik 2006: 334; Uçman 2004: 38) şairin doğum yeri hususunda mütefikler. Doğum yılı ise, belli değildir (Atik 2007: 28). Manzumelerinde "Nakşî" mahlasını kullanan şairin asıl adı Ali'dir (Atik 2007: 28). Manzumelerinde "Nakşî" mahlasını kullanan şairin asıl adı Ali'dir (Atik 2007: 28). Nakşî Ali Efendi, Halvetiyye'nin Ramazaniyye şubesinin şeyhi Pîr Ramazan Efendi'ye intisap etmiş, bir müddet onun hizmetinde kalmıştır (Atik 2006: 334). Şair, İstanbul'da Sünbül Sinan Dergâhı şeyhi Ramazan Efendi'nin halifelerinden Kırmılı Şeyh Murad Efendi'nin Kırım'a gitmesiyle irşad vazifesi için şeyhi tarafından bugünkü Ukrayna sınırları içerisinde yer alan Akkirman'a gönderilmiştir. Vefatına kadar burada kalan şairin "Akkirmânî" lakabı da buradan gelmektedir (Uçman 2004: 38). Nakşî Ali Efendi, bazı kaynaklara göre, 1062 (Kurnaz ve Tatçı 2009: 171-172), bazılarına (Müstakimzâde Süleyman Sadeddin 2000: 428a; Akkuş ve Yılmaz 2015: 19; Kurnaz ve Tatçı 2001: 1089-1090) göre ise 1065 (1655) yılında vefat etmiştir.

Akkirmanlı Nakşî Ali Efendi ile ilgili ilk değerlendirmeleri yapan Köprülü, Nakşî'nin Yunus Emre takipçisi olduğunu, hem aruz hem de hece ölçüsüyle şiirler kaleme aldığını, *Dîvân* sahibi mutasavvıf bir şair olduğunu ifade etmiştir (Köprülü 2013: 318-319). Nakşî Ali Efendi, mutasavvıf bir şair olduğundan eserlerinde tasavvufî temalar ön plâna çıkmaktadır. Şair, müritleri başta olmak üzere, halkı eğitme ve onlara hakikati anlatma gayesi gütmüştür. Şiirleri tasannudan uzak ve samimî, anlaşılır bir üslûba sahiptir. Hem aruz hem de hece veznini kullanmış, bugün dahi kolayca anlaşılacak manzumeler kaleme almıştır (Atik 2007: 30). *Dîvân-ı Nakşî*, *Aynü'l-hayât* ve *Manzûme-i Gavriyye* müellifin mevcut manzum eserleri arasındadır. Söz konusu eserler

⁴ Burada şu hususu belirtmekte fayda vardır. Akkirmanlı Nakşî Ali Efendi'nin *Dîvân*'ında yer alan mi'râciyyeler, şairin *Dîvân*'ını neşreden Hikmet Atik tarafından bir bildiri ile tanıtılmıştır. Ancak bizim tanıtacağımız mi'râciyyelerden sadece biri bu bildiriye konu olmuştur. Bildiri için bk. Atik 2018: 336-347.

hazırlanmıştır.⁵ *Esrâr-nâme* ise, müellifin mevcut tek mensur eseridir. Diğer eserlerinde olduğu gibi, Nakşî Ali Efendi, bu eserini de tamamen dinî-tasavvufî (tevhîd, seyr ü sülûk, insan-ı kâmil, tarikat, şeriat, hakikat, marifet) konuların etkisinde kaleme almıştır (Yıldırım 2020). Aşağıda bahsedilecek olan her üç mi'râciyye de bu eserde yer almaktadır. *Esrâr-nâme*'nin fevâid ve zahriyye kayıtlarına yazılan bu mi'râciyyeler karşılaştırmalı metne dâhil edilmediği için bu yazıda ayrıca ele alınmak istenmiştir.

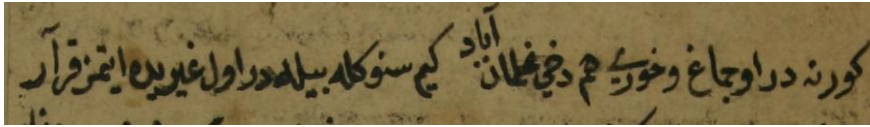
2. Mi'râciyyelerin Şekline Dair Bilgiler

Esrâr-nâme'de yer alan mi'râciyyelerden⁶ biri mesnevî, ikisi gazel nazım şekli ile kaleme alınmıştır. 13 beyitten müteşekkil M1, gazel nazım şekliyle ve aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Mesnevî nazım şeklinin kullanıldığı M2'de ise vezin *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* şeklinde olup 9 beyittir. M3'te ise yine gazel nazım şekli tercih edilmiş olup aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Bu manzume de 9 beyitten ibarettir.

“Cemâl-i cennet beyân-ı himmet” adlı başlığı taşıyan ve nesih hatla kaleme alınan M1'de dikkati üzerine çeken matla' beytidir. İlk beytin son mısraları kendi aralarında kafiyeli olması beklenirken ilk mısra “âbâd”; ikinci mısra ise, kafiyesi -karâr- kelimesiyle bitmektedir. Kafiye seslerindeki değişiklik, beytin veznine de yansımış, son tef'ilede zihaf yapmayı zorunlu hâle getirmiştir. Şairin *Dîvân*'ını yayına hazırlayan Hikmet Atik, *Dîvân*'ın farklı nüshalarından hareketle bu kelimeyi “eyâr” şeklinde tenkitli metne dâhil etmiştir (Atik 2007: 203). Cennet tasvirinin işlendiği bu beyitte “gılmân-âbâd” terkihi manaya uygun düşmekte, fakat gazel nazım şeklinin matla' beytine aykırı hususiyet göstermesi bakımından “eyâr” kelimesi makul görünmektedir. Bu yönüyle mısra, vezin ve mana itibarıyla bütünlüğü de sağlamış olmaktadır:

“Gör nedür uçmağ u hürî hem dahî gılmân-âbâd

Kim senüñle biledür ol gayırda itmez qarâr”

⁵ Bk. Atik 2007; Umagan 1996; Ulaş 1998.

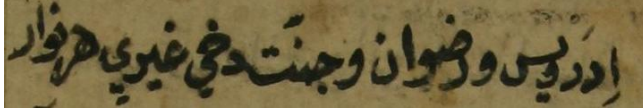
⁶ Bundan sonraki kısımlarda mi'râciyyeler; İBB Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları (OE Yz 1708) Nadir Eserler Bölümü'nde yer alan *Esrâr-nâme* nüshası üzerinden verilecek ve her üç mi'râciyye sırasıyla M1, M2, M3 şeklinde değerlendirilecektir. M1 1a; M2 38a; M3 38b numaralı varakta yer almaktadır. Mi'râciyyelerin asıl suretleri yazının sonunda “ekler” kısmında verilmiştir.

Manzumenin teknik konularıyla ilgili, özellikle aruz vezninin tatbikinde sorunlar yaşayan şair, ikinci beytin ikinci mısraının ilk kelimesinde okuyucuyu farklı okumalara yönelten yaklaşımlar sergilemektedir. Aşağıda görüleceği üzere bu kelime “odur pes” şeklinde yazılmış, daha sonra müstensih tarafından harekelendirilerek “ider pes” şekline dönüştürülmüştür. Hikmet Atik ise bu kelimeyi “İdrîs” şeklinde tenkitli metne dâhil etmiştir (Atik 2007: 203). İlk iki kelime (odur pes, ider pes) veznin ilk tef'ilesine mugayir düşmekte, Atik'in teklifi -zihaf yardımıyla- uygun görünmektedir.

“Hem Burâk u kaçır u ma'nâ Kevşer ü Tübâ ile

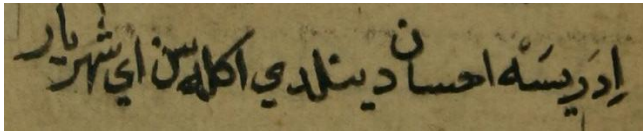
İdrîs ü Rıdvân u cennet dâhi ğayrı her ne var”

Buna benzer bir durum, dokuzuncu beyitte de müşahede edilmektedir. Sonradan eklenen hareketlerin yine müstensihin tasarrufu olduğu anlaşılan beyitte, ikinci mısraın ilk beyti harekesiz “İdrîs'e”, harekeli olarak ise “ider ise” şeklinde okunmaktadır:

“Aklıñı Tübâ'ya tutdum Kevşer'e itdüm kerem

“İder ise ihsân dinildi aña sen ey şehriyâr”

Atik yine *Dîvân*'ın diğer nüshalarından yola çıkarak bu kelimeyi “İdrîs'e” şeklinde okumuştur (Atik 2007: 203). Ancak bu ibare müstensihin işaret ettiği üzere “ider ise” şeklinde okunmalıdır. Zira kendisinden sonra gelen “ihsan” ismiyle birlikte birleşik fiili (ihsân ederse) meydana getirmektedir. Aruzla ilgili bu ve buna benzer kusurlar M1'in birkaç yerinde daha görülmektedir. Aşağıda çeviri yazısı verilen manzumede bu hususlara dipnot vasıtasıyla dikkat çekilmiştir. İmale ve zihafların fazlalığının yanında diğer vezin hatalarından hareketle, şairin aruz veznini başarıyla tatbik edemediği görülmektedir.

Şairin ikinci manzumesi M2, “Ez-Mi'râciyye-i Gül ü Bülbül” başlığı altında 9 beyitlik bir mesnevîdir. Bu şiir, Nakşî Ali Efendi'nin *Dîvânı*'nda yer almamakla beraber, müellifi de belli değildir. Mahlas veya herhangi bir isim barındırmayan bu mi'râciyyenin, müstensihe mi ait olduğu yoksa başka bir kaynaktan mı iktibas edildiği belli değildir. *Esrâr-nâme*'nin hâtime kısmından sonra yer alan ve manzumenin altına yazılan “Temmet, bi-lutfi te'âlâ yâ Kerîm yâ Vehhâb 'ufiye 'anhu yâ Mu'în”

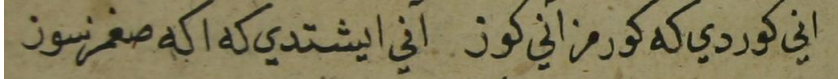

kaydından hareketle müstensih'in, eserin istinsahına binaen söz konusu mi'râciyyeyi kaleme aldığı ve Allah'tan mağfiret dilediği izlenimini uyandırmaktadır.

M1'de görülen imale ve zihaf kullanımlarının M2'de de devam ettiği söylenebilir. Özellikle, M2'de yer alan Türkçe kelimelerdeki imâle-i maksûelerin (Saraç 2011: 211) varlığı dikkat çekicidir. Şu beyitte yer alan imaleler bu durumu örnekler mahiyettedir:

“Anı gördi ki görmez anı göz

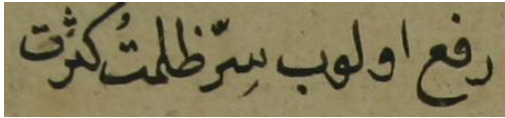
Anı işitdi ki aña şıgmaz söz”⁷

Müstensih, ikinci beytin ilk mısraında atıf vavını (و), “zulmet” ve “kesret” kelimelerini terkip hâline getirecek şekilde ayrı bir harf olarak tercih etmemiş; “zulmet” kelimesinin son harfini (ت) “ötre” vasıtasıyla harekelendirerek tamlama yapma yoluna gitmiştir, bu husus manzumenin sadece bu mısraında görülmektedir:

“Ref olup sırr-ı zulmet ü keşret

Oldı tâbende pertev-i vahdet”

Esrâr-nâme'nin üçüncü mi'râciyyesi “Mi'râciyye-i Hâzret-i Nakşî-i Aşkirmânî Kıddise Sirruhu” başlıklıdır. 9 beyitlik gazel nazım şekliyle ve *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. *Dîvân*'da 11 beyit hâlinde yer alan bu manzume, müstensih tarafından 9 beyit olarak kaydedilmiştir⁸. İmlâ hususiyetleri açısından başarılı bir görünüm çizen metnin sadece makta' beytinde yer alan:

“Yeter Nakşî [ki] el-hâk ki **bularuñ** 'aql-ı evveldür”

⁷ Mısra aynı zamanda veznen problemlidir. Son cüz (şıgmaz söz), ne fe'ilün ne de fa'lün tefilesine uymaktadır.

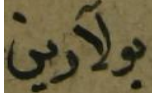
⁸ Diğer iki beyit şu şekildedir:

“Ayak tahte'ş-şerâ âhîr başı fevka's-semâdan çün
Geçüp kevneyne dolmağdur bürünüp qalb-i insânı

Saňa ol hem aña sen varmadan Mevlâ münezzehdür
Ki yoğdur qurb u bu'd ne şandıñ sen bu meydânı” *bk.* Atik 2007: 280-281.

“bularıñ” kelimesi “buların” şeklinde yazılmış bunun dışında kayda değer bir yazım hatası yapılmamıştır. Anlaşılan müstensih, nazal n ile nun harfini karıştırarak ilgi ekini nun harfiyle karşılamıştır. M3, M1 ve M2'nin aksine veznin tatbiki konusunda oldukça başarılıdır. Aşağıya verilen beyit, hem ritmin hem de üslûbun akıcılığını göstermesi bakımından dikkate değerdir:

“Haber al *lî-ma'a'llâh*dan eger te'vile kâdirseñ

Ve gerni bilmedüñ zâhid bu remz-i sırr-ı pinhâni”

Nakşî Ali Efendi, M1'de (karâr, Perverdgâr, âşikâr, kâr, nisâr vs.) mürdef kafiye esasına dayalı bir manzume kaleme almış, redif kullanmamıştır. Ses ve gramer özellikleri açısından Eski Anadolu Türkçesi'ne ait edat, fiil ve bildirme ekleri (biledür, ideyin, uçmak turur vs.) dikkat çekmektedir. M1'de olduğu üzere müstensih, M2'de de mürdef kafiye ağırlıklı kelimeleri tercih etmiş, bunun yanında, kafiyeyi teşkil eden kelimelerin vezinlerinin de aynı olmasına (kesret-vahdet, cihât-sıfât, kelâm-peyâm) ayrıca riayet etmiştir. Müstensih, Hz. Peygamber'in “lî-ma'a'llâh” hadisinden doğrudan alıntı yapmış; “anı gördi ki görmez anı göz/anı işitdi ki aña şıgmaz söz” beytiyle Necm sûresinin 17. âyetine⁹ dolaylı olarak telmihte bulunmuştur.

3. Mi'râciyyelerin Muhtevasına Dair Bilgiler

Akkirmanlı Nakşî Ali Efendi, M1'in başlığından (Cemâl-i Cennet Beyân-ı Himmet) anlaşılacağı üzere mukaddimesine cenneti ve muhteviyatını tasvir ederek başlar. Miraç metinlerinin ekseriyeti bu minval üzere başlar (Uzun 2005: 136). M1'in içeriği de tamamen bu konular üzerinedir. Bu manzume esasen doğrudan Hz. Peygamber'in miraç olayından bahsetmez. M1'de tasvir ve tavsiflerini tamamlayan şair M2 ve M3'te Resûl-i Ekrem'in göğe yükselmesini ve sonrasında yaşananları canlı bir şekilde okuyucuya iletir. Şair, bu tasvirini istifham sanatıyla zenginleştirerek okuyucunun ilgisini çekmeye çalışır. Cennetteki huri ve hizmetçilerin varlığından haber veren şair, cennetin Müslümanların meskeni olduğunu dile getirir. Bunun yanı sıra Hz. Peygamber'in üzerine binerek miraca çıkmasını sağlayan Burak adlı semâvî bineğe de bu kısımda temas edilir. Bu bölümün ardından köşklerin, Kevser havuzunun, Tuba ağacının, İdris¹⁰ aleyhisselâmın¹¹, cennetin muhafızı

⁹ “Gözü ne kaydı ne de haddini aşti.” Necm 53/17. Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli 2017: 525.

¹⁰ Ümmü Seleme'nin bildirdiğine göre, İdris (as) Azrail'in dostu idi. İdris (as), ondan cennet ve cehennemi göstermesini istedi. Azrail, onu göğe yükselterek cehennemi gösterdi. İdris (as) cehennemi görünce korktu, bayılacaktı. Azrail daha sonra onu cennete götürdü. İdris (as), cenneti görünce: “Vallahi ben buradan bir daha çıkmam dedi.” Bunun üzerine Allahü Teâlâ, Azrail'e vahyedip, İdris aleyhisselâmın cennette kalmasını emretti (Deylemî, 1986: I/224-225). Bu durum Meryem sûresine şöyle yansımıştır. “Kitap'ta İdris'i de zikret. Zira o,

kabul edilen Rıdvân adlı meleğin ve daha farklı güzel duyguların Müslümanlar tarafından cennette müşahede edileceği vurgulanır (M1, 1-2):

“Gör nedür uçmağ u hürî hem daği ğilmân eyâr
Kim senüñle biledür ol ğayrıda itmez qarar

Hem Burâk u qarş u ma'nâ Keşer ü Tübâ ile
İdrîs ü Rıdvân u cennet daği ğayrı her ne var

Cennet aynı zamanda altından ırmaklar akan mübarek bir yurttur.¹² Nakşî Ali Efendi de cennette akan dört adet ırmağı okuyucusuna işaret etmiştir. Bu ırmaklardan su, şarap, süt ve bal aktığını söyledikten sonra burasının sonsuzluk yurdu olduğunu, cennete dâhil olanın da ebediyen burada kalacağını öğütler. Şairin bu konuda tasvir ve tavsifleri ilerleyen beyitlerde devam eder. Aslında tüm bunların bir anlamının olduğunu, manalarının gizli kalmaması gerektiğini ifade eden şair söz konusu gizli manaların Allah tarafından birer işareti ihtiva ettiğini dile getirir (M1, 3-7):

Hem nedür gör çâr ırmağ kim biri şudur anuñ
Biri hamr ü biri sütdür biri baldur yoğla var

Gir ezel şehrinde bağ gör her biri bunlar nedür
İtmeye tâ kim ebedde cümlesi sende qarâr

Diñle imdi bu kelâmum ger öziñse râsihûñ¹³
Kim anı te'vile çekdi remzile Perverdgâr

Olmaya ger 'ilm ü te'vîl şöyle bil kim zâhidâ

---

dosdoğru bir nebî idi. Biz onu yüce bir makama yükseltmiştik.” Meryem 19/56-57. Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli 2017: 308.

¹¹ Ümmü Seleme'nin bildirdiğine göre, İdris (as) Azrail'in dostu idi. İdris (as), ondan cennet ve cehennemi göstermesini istedi. Azrail, onu göğe yükselterek cehennemi gösterdi. İdris (as) cehennemi görünce korktu, bayılacaktı. Azrail daha sonra onu cennete götürdü. İdris (as), cenneti görünce: “Vallahi ben buradan bir daha çıkmam dedi.” Bunun üzerine Allahü Teâlâ, Azrail'e vahyedip, İdris aleyhisselâmın cennette kalmasını emretti (Deylemî, 1986: I/224-225). Bu durum Meryem sûresine şöyle yansımıştır. “Kitap'ta İdris'i de zikret. Zira o, dosdoğru bir nebî idi. Biz onu yüce bir makama yükseltmiştik.” Meryem 19/56-57. Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli 2017: 308.

¹² Bu konuyla ilgili âyetler için bk. Ankebut, 29/58; Saff, 61/12; Furkan, 25/10; Nisâ, 4/57. Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli 2017: 395; 550; 358; 76.

¹³ “İlimde yüksek pâyeye erişenler” manasına gelen “râsihûñ” ibaresi Âl-i İmrân Sûresi'nin yedinci âyetinden iktibastır. Âl-i İmrân 3/7. Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli 2017: 49.

Viremez K̄ur'an'a ma'nâ zâhir olmaz işbu kâr

İstimâ' it imdi anı ideyin bir bir 'ayân

Çalmasun pûşide ma'nâ 'ilmüm olsun âşikâr

Cenneti gönlüne teşbih eden şair, aşkının ise Burak olduğunu ifade eder. İnsan aklını Tuba ağacına benzeten şaire göre bu akıl Kevser suyu gibi de cömerttir. Eğer Cenab-ı Hak bu hasletleri kuluna nasip ederse kul, Hak katında padişah olmuş demektir. Burada cennetin renginin yeşil olduğuna telmihte bulunan yazar, şiirini halka saçtığını bu şiirin birer hikmet ve irfan vesikası olduğunu işaret eder. Rıdvan adlı melek Allah'ın rızasıdır, kul onu murat etmelidir. Şarap ise Hakk'ın marifeti olup kulun maksudu olmalıdır. Dört ırmağın birinden akan süt "ilm-i ledün"dür.¹⁴ Bal ise yumuşak huyluluğu temsil etmekte olup bunlar gece gündüz cennette sürekli akmaktadır. Nakşî Ali Efendi, bu manzumesinde anlatılanların yabancılara ifşa edilmemesini, ariflerin bu düstur çerçevesinde karar etmelerini nasihat ederek şiirine son vermektedir (M1, 8-13):

Bu gönül uçmağ çurur bil 'aşkuñ olmışdur Burâk

Hağrı halka teşbih itdüm eyleyüp nazmum nişâr

'Akluñı T̄übâ'ya tutdum Kevşer'e itdüm kerem

İder ise ihsân dinildi añla sen ey şehriyâr¹⁵

Çuvvet-i rûh oldı vildân hem ferîştehler nefes

Kim virür câna hayâtı açılır şehr ü diyâr

Hem daği Rıdvân rızâdur sırdur Rıdvân'dan murâd

Hamra dirler ma'rifet çün idegör anı şikâr

Süd ise 'ilm-i ledündür daği hilm adı 'asel

Kim açar cennetde bunlar çurmayup leyl ü nehâr

Pes dürür bu nazm-ı pākūñ 'arifâna Nakşiyâ

Çayra fâş itme kerem kıl eyle gel bunda çarâr

¹⁴ "İlm-i Ledün (bâtın ilmi), gizli hakikatleri konu alan ve bu yolla insanı manevî kurtuluşa ulaştırdığına inanılan ilim dalıdır." Uludağ 1992: 188.

¹⁵ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

M2, Hz. Peygamber'in göğe yükselmesi hadisesi ile başlar. Hz. Peygamber, gökyüzüne gelmiş ve uçsuz bucaksız bir mekâna ulaşmıştır. Burada kesret (çokluk) ve karanlığın ortadan kalktığını gören Resûl-i Ekrem, tevhit nurunun parıldadığını gözlemler. O, "lî-ma'a'llâh" makamını mesken edinmiş, ne melekler ne de kendisinden önce gönderilen elçiler bu makamın derecesine erişememişlerdir. Hz. Peygamber ile Allah arasındaki perde kalkmış, mülâkat gerçekleşmiştir (M2, 1-5):

Geçüp andan daği Hâbîb-i Hüdâ

Lâ-mekân tahtın eyledi me'vâ

Ref olup sırr-ı zulmet ü keşret

Oldı tâbende pertev-i vahdet

*Lî-ma'a'llâh*¹⁶ mağâmın itdi mağall

Ne melek şıgdı anda ne mürsel

Çılmadı kendü varlığı aşlâ

Var olan ancak oldı zât-ı Hüdâ

Ref olup perde-i hudûd u cihât

Ne hudûd u cihât cümle şifât

Arada perde olmadan Cenâb-ı Hakk'ın nuru tecelli etmiştir. Yazar, burada Hz. Peygamber'in Allah'la buluşma ânını ne gözün ne de sözün algılayabileceğini, olağanüstü bir gelişme olduğunu vurgulamaya çalışmıştır. Hak katından hiçbir kelâm cari olmadan, sessiz sedasız Hz. Peygamber'e binlerce haber gelmiştir. Mülâkatın sonunda ise icazet kapısı Resûlullah'a açılmış, dünyaya dönmüştür (M2, 6-9):

Oldı bî-perde nûr-ı zâtı 'ayân

Gören ü görinen bir oldı hemân

Anı gördi ki görmez anı göz

Anı işitdi ki aña şıgmaz söz

¹⁶ "Benim, Allah ile öyle anlarım olur ki ne bir mukarreb melek, ne de mürsel bir nebî öyle bir yakınlığı elde edebilir." anlamındaki hadisten kısmî iktibas. Hadîs-i Şerîf. Bk. Yılmaz 2013: 469.

Oldı bî-şavt u harf nice kelâm

İrdi bî-vâsihta hezâr-ı peyâm

Olup âhîr der-i icâzet-i bâz

Oldı merci' yine sarây-ı mücâz

Üçüncü ve son mi'râciyyede (M3) Nakşî, mukaddime kısmında miracın ne anlam ifade ettiğini, miraç hadisesini anlatacağını okurlarına telkin ederek başlar. Şairin gözünden miraç, kişinin kendi isim ve cisminden sıyrılarak yani dünyevî alâkalarından kurtularak bu olayı anlama gayretidir. Hz. Peygamber, hakikat nurudur ki insanın gönlüne aydınlık vermektedir. O, bir gece miraca çıkmış ve “ev ednâ” sırrına mazhar olmuştur. Hak'la görüşmüş, iki can bir ten olmuştur. Hz. Peygamber'in o esnada bedeni yer, gönlü gök ve aşkı Refref'tir. Hakk'ın “habîbim” dediği Allah Resûlü, aşkını izhar etmek maksadıyla Cenab-ı Hakk'ın katına varmıştır. Âşık ile maşukun vuslatı burada gerçekleşmiştir. Şair, bu görüşmeyi delillendirmek için “lî-ma'a'llâh” âyetini iktibas etmiştir. Eğer zahit, bu sırrın manasını anlamak isterse söz konusu âyeti yorumlamalı ve hükmünü bu minval çerçevesinde vermelidir (M3, 1-5):

Nedür Mi'râc-ı hazret gör ne söyler bu sühan-danı

Çıkup dil ism [ü] resminden görünmekdür bu elvânı

O kim nûr-ı haķîkatdür ki fer olmuş vücûd içre

'Urûc itmek dürür aşlı ki ya'nî rûh-ı sulţânı

Görinüp sırr-ı *ev ednâ*¹⁷ tekellümsüz kelâm itmek¹⁸

İki cân bir ten olmağdur bürinüp tâ bula anı

Bedendür yer gönüldür gök ki anuñ 'aşkı Refref dür¹⁹

Çeker 'aşkı ma'şûka ki erham cümleden fânî

Haber al *lî-ma'a'llâh*dan²⁰ eger te'vile kâdirsen

¹⁷ “(Böylece Peygamber'e olan mesafesi iki yay aralığı kadar) yahut daha az (kaldı).” âyetinden kısmî iktibas. Necm 53/9. Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli 2017: 525.

¹⁸ Bu mısradaki vezin aksamaktadır.

¹⁹ “Refref, Hz. Peygamber'in Mi'rac gecesinde Sidretü'l-müntehâ'dan Kürsî'ye dek üzerinde oturup gittiği yeşil yaygının adı.” Pala 2012: 375.

Ve gerni bilmedüñ zâhid bu remz-i sırr-ı pinhânı

Hak ile Peygamber'in görüşmesine vesile olan mekân, olağanüstü ve insan aklını dehşete düşürecek bir yerdir. Oraya ne melek, ne elçi ne de diğer nebiler gelebilir. Ancak Allah'ın icazet verdiği, kendi aşkının cezbedeceği biri olmalıdır ki, o da Allah Resûlü'dür. Bu kısımda Sidretü'l-müntehâ'dan bahseden şair, Hz. Peygamber'in bu makama kanatları olmadan geldiğini ifade eder. Mahlûkat içerisinde daha önce bu makama sadece Cebrail gelmiş, bu da Cenâb-ı Hakk'ın ona bir lütuf ve ihsanının sonucu olarak değerlendirilmiştir (M3, 6-7):

Melek mürsel nebî şıgmaz bu cā-yı dehşet-âbâda
Gönüldür 'azm iden anda ki cezb ider Hüdâ anı

Anuñ Cibril'i 'aqlıdur ki hergiz Sidre'den²¹ cânâ
'Aceb bâl [ü] perin geçmez çalır görmez bu ihsânı

Burada zâhide seslenen şair, eğer Hz. Peygamber'in miracına inandıysa O'nun mezhebi dairesine girmesini nasihat eder. Aksi takdirde bu miraç hadisesinden anladığı şeyin küfür mü yoksa iman mı olduğunu kendi kendine sorgulaması gerekmektedir. Nakşî Ali Efendi aynı zamanda miracın ne anlam ifade ettiğini anlamayanlar veya bu olayı inkâr edenlere karşı sitem içerisinde. Zira şair, Hak katında vuku bulan bu olayın birtakım aklievvel kimselerin anlamayacağını iddia etmektedir. Şair, bu hakikati kabul edeceklerin veya bu hadiseye kulak verip iman edeceklerin yine kerem ve lütuf sahibi kişiler olacağını belirterek manzumesine son vermektedir (M3, 8-9):

Çadem başmaz iseñ zâhid eger bu mezheb-i yâre
Ne küfrün añladuñ dañı ne bildüñ sen bu imânı

Yeter Nakşî [ki] el-ħağ ki bularuñ 'aql-ı evveldür
Özüm añlar sözüñ diñler ħağħat ey kerem-kânı

M1 ve M2'ye nazaran mi'râciyye türüne ait bütün genel hususiyetleri içerisinde barındıran M3'tür. Diğer iki mi'râciyye her ne kadar cennet tasviri ve Resûl-i Ekrem'in mübarek yolculuğunu konu etse de doğrudan miraçla alakalı ipuçları vermemektedir. M3'ün matla' beytinde:

²⁰ "(Benim, Allah ile öyle anlarım olur ki ne bir mukarreb melek, ne de mürsel bir nebî öyle bir yakınlığı elde edebilir.)" anlamındaki hadisten kısmî iktibas. Hadis-i Şerif Bk. Yılmaz 2013: 469.

²¹ "Sidretü'l-müntehâ, bir çeşit ağaç olup 'Son ağaç' anlamına gelir. Bu ağaç, mahlûkat âleminin son noktası, cennetin sonudur. Buradan ötesi gayb âlemidir." Necm 53/14-16. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli 2017: 525.

Nedür Mi'râc-ı hâzret gör ne söyler bu sühân-dânı
Çıkup dil ism [ü] resminden görünmekdür bu elvânı

görülen “nedür Mi'râc” ibaresi okuyucuya miracın mahiyeti hakkında bilgi verileceğinin bir işaretidir. Şairin söz konusu ifade tarzı aynı manzume içerisinde üç yerde daha kendisini göstermektedir. Nakşî'nin pek çok şiirinde (Atik 2007: 121, 156, 160, 215 vs.) görülen bu üslûp, okuyucuda bir merak duygusu uyandırma ve nazar-ı dikkatini bu yöne çekme gayreti olarak yorumlanabilir. Bu bahsi müteakip ögelerin sıkça dercedilmesi, âyet ve hadis alıntıları, miraca ait bazı kavramların (Refref, Cibrîl, Sidretü'l-müntehâ vs.) yoğun olarak işlenilmesi M3'ü diğer mi'râciyyelerden bir adım öne çıkarmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi devrine ait bazı edat, fiil, deyim ve bildirme eklerinin (içre, iki cân bir ten olmak, itmek dürür) yine bu manzumede telaffuz edilmesi dikkat çeken hususiyetlerin başında gelmektedir.

Mi'râciyye metinlerinin temasını teşkil eden ve Hz. Peygamber'in o gece yaptığı yolculuğu çağrıştıran bazı kavramların (Burak, kasr, Tûbâ, Kevser, ırmak, cennet, ferişte vs.) kullanılması üslûp açısından Nakşî Ali Efendi'nin manzumesinin bir diğer özelliğidir.

SONUÇ

XVII. asır şair ve nasirlerinden Akkirmanlı Nakşî Ali Efendi'nin üçü manzum, biri mensur dört eseri vardır. Mensur eserini teşkil eden *Esrâr-nâme*, dinî muhtevalı olmasının yanı sıra seyr ü sülûk, insan-ı kâmil, akıl, fikir, ruh ve kalp gibi bazı tasavvufî kavram ve esaslardan bahseden bir eserdir. Müellifin *Esrâr-nâme*'sini kopya eden müstensih, şairin *Dîvânı*'ndan iki adet mi'râciyye manzumesini *Esrâr-nâme*'nin fevâid ve zahriyye kayıtlarında tekrar ele almıştır.

M1'in muhtevalarını oluşturan cennet, Burak, huri, köşk vs. tasvirleri bu manzumeyi doğrudan mi'râciyye metni hâline getirmemektedir. Ancak mi'râciyye metinlerinde Hz. Peygamber'in göğe yükselmeden önce cennet ve cehennem tasvirlerinin yapıldığı da ifade edilmektedir (Uzun 2006: 136). Nitekim M1 de bu hususlar üzerine inşa edilmiş bir manzumedir. Akabinde gelen M2 ve M3, doğrudan Resûl-i Ekrem'in göğe çıkışını işleyen manzumelerdir. Bu manzumelerde Hz. Peygamber'in İsrâ ve Mirâç hadisesi canlı ve edebî bir şekilde okuyucuya nakledilmiştir. Cebraîl ile birlikte göğe çıkan Hz. Peygamber, Cenâb-ı Hakk'ın divanına çıkarak O'nunla mülâki olmuştur. Yer yer âyet ve hadis alıntılarıyla hem edebî hem de estetik açıdan zenginleştirilen şiirler, gramer ve ses hususiyetleri açısından Eski Anadolu Türkçesi'nden izler taşıdığı da görülmektedir. Mi'râciyyeler her

ne kadar imale, zihaf ve aruz kusurları gösterse de geleneğin tesirin altında Hz. Peygamber'in kutlu yolculuğunu ihtiva etmesi bakımından önemlidir.

Son yıllarda mi'râciyye ve mi'râc-nâme metinleri ile ilgili müstakil kitaplar yayımlanmakta olup bu kitaplarda Nakşî'nin mi'râciyyeleri yer almamaktadır. Daha önce Hikmet Atik tarafından bir bildiri ile tanıtılan bu mi'râciyyeler, şairin *Dîvânı*'nda yer alan manzumeleri teşkil etmektedir. Müellifin *Esrâr-nâme* adlı eserini istinsah eden müstensih ise bu mi'râciyyelere ilave olarak iki adet miraç metnini daha *Esrâr-nâme*'ye dâhil etmiştir. Bu mi'râciyyelerden birinin müstensihe mi yoksa Nakşî'ye mi ait olduğu belli değildir. Diğerisi ise Atik'in bildirisinde yer almamaktadır. Her üç mi'râciyye de *Esrâr-nâme* adlı neşrin karşılaştırmalı metnine dâhil edilmemiş, ayrı bir yazı ile tanıtılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda ele alınan mi'râciyyelerin daha önce herhangi bir yayında tafsilatıyla ele alınmaması söz konusu yazımızın temelini oluşturmuştur. Aşağıda takdimi yapılacak olan mi'râciyye metinlerinin, İslâm dininin son temsilcisi Hz. Peygamber'in mübarek hayatı etrafında kaleme alınan mi'râciyye manzumelerine katkı yapacağı da yine burada ifade edilmelidir.

Mİ'RÂCİYYE METİNLERİ

[M1]

Cemâl-i Cennet Beyân-ı Himmet

Remel: fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Gör nedür uçmağ u hürî hem daği ğilmân eyâr
Kim senüñle biledür ol ğayrıda itmez qarâr
2. Hem Burâk u qarşr u ma'nâ Kevşer ü Tübâ ile
İdrîs ü Rıdvân u cennet daği ğayrı her ne var
3. Hem nedür gör çâr ırmağ kim biri şudur anuñ
Biri hamr ü biri sütdür biri baldur yoğla var
4. Gir ezel şehrinde bağ gör her biri bunlar nedür
İtmeye tâ kim ebedde cümlesi sende qarâr

5. Dîñle imdi bu kelâmum ger öziñse *râsihûn*²²
Kim anı te'vile çekdi remzile Perverdgâr
6. Olmaya ger 'ilm ü te'vil şöyle bil kim zâhidâ
Viremez Qur'an'a ma'nâ zâhir olmaz işbu kâr
7. İstimâ' it imdi anı ideyin bir bir 'ayân
Çalmasun püşide ma'nâ 'ilmüm olsun âşikâr
8. Bu gönül uçmağ tırur bil 'aşkuñ olmışdur Burâk
Hağrı halka teşbih itdüm eyleyüp nazmum nişâr
9. 'Aqluñı Tübâ'ya tutdum Kevşer'e itdüm kerem
İder ise ihsân dinildi añla sen ey şehriyâr²³
10. Çuvvet-i rûh oldu vildân hem ferîştehler nefes
Kim virür câna hayâtı açılır şehr ü diyâr
11. Hem dağı Rıdvân rızâdur sırdur Rıdvân'dan murâd
Hamra dirler ma'rifet çün idegör anı şikâr
12. Süd ise 'ilm-i ledündür dağı hilm adı 'asel
Kim açar cennetde bunlar tırmayup leyl ü nehâr
13. Pes dürür bu nazm-ı pâküñ 'arifâna Nakşiyâ
Çayra fâş itme kerem kııl eyle gel bunda çarâr

[M2]

Ez-Mi'râciyye-i Gül ü Bülbül

Haffif: fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

²² "İlimde yüksek pâyeye erişenler" manasına gelen "râsihûn" ibaresi Âl-i İmrân Sûresi'nin yedinci âyetinden iktibastır. Âl-i İmrân 3/7. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli 2017: 49.

²³ Bu mısradâ vezin aksamaktadır.

1. Geçüp andan daği Hâbîb-i Hüdâ
Lâ-mekân tahtun eyledi me'vâ

2. Ref' olup sırr-ı zulmet ü keşret
Oldı tâbende pertev-i vahdet

3. *Lî-ma'a'llâb*²⁴ mağâmın itdi mağall
Ne melek şıgdı anda ne mürsel

4. Kılmadı kendü varlığı aşlâ
Var olan ancak oldı zât-ı Hüdâ

5. Ref' olup perde-i hudûd u cihât
Ne hudûd u cihât cümle şîfât

6. Oldı bî-perde nûr-ı zâti 'ayân
Gören ü görinen bir oldı hemân

7. Anı gördi ki görmez anı göz
Anı iştdi ki aña şıgmaz söz

8. Oldı bî-şavt u harf nice kelâm
İrdi bî-vâsihta hezâr-ı peyâm

9. Olup âhir der-i icâzet-i bâz
Oldı merci' yine sarây-ı mücâz

[M3]

Mi'râciyye-i Hâzret-i Nakşî-i Aşkirmânî Kıddise Sırruhu

Hezec: mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

²⁴ “Benim, Allah ile öyle anlarım olur ki ne bir mukarreb melek, ne de mürsel bir nebî öyle bir yakınlığı elde edebilir.” anlamındaki hadisten kısmî iktibas. Hadîs-i Şerîf. Yılmaz 2013: 469.

1. Nedür Mi'râc-ı Hâzret gör ne söyler bu sühan-dânı
Çıķup dil ism [ü] resminden görünmekdür bu elvânı
2. O kim nür-ı haķıķatdür ki fer olmuş vücüd içre
'Urüc itmek dürür aşlı ki ya'nî rûh-ı sulţânı
3. Görinüp sırr-ı *ev ednâ*²⁵ tekellümsüz kelâm itmek²⁶
İki cân bir ten olmaķdur bürinüp tâ bula anı
4. Bedendür yer gönüldür gök ki anuñ 'aşķı Refref dür²⁷
Çeker 'aşıķı ma'şûķa ki erham cümleden fânî
5. Haber al *li-ma'a'llâh*dan²⁸ eger te'vile ķâdirseñ
Ve gerni bilmedün zâhid bu remz-i sırr-ı pinhânı
6. Melek mürsel nebî şıģmaz bu cā-yı dehşet-âbâda
Gönüldür 'azm iden anda ki cezb ider Hudâ anı
7. Anuñ Cibril'i 'aķlıdur ki hergiz Sidre'den²⁹ cânâ
'Aceb bâl [ü] perin geçmez ķalur görmez bu ihsânı
8. Kadem başmaz iseñ zâhid eger bu mezheb-i yâre
Ne küfrün añladuñ daķı ne bildün sen bu imânı
9. Yeter Nakşî [ki] el-ħaķ ki bularuñ 'aķl-ı evveldür
Özüm añlar sözüüm diñler haķıķat ey kerem-kânı

²⁵ "(Böylece Peygamber'e olan mesafesi iki yay aralığı kadar) yahut daha az (kaldı)." âyetinden kısmî iktibas. Necm 53/9. Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâlî 2017: 525.

²⁶ Bu mısradâ vezin aksamaktadır.

²⁷ "Refref, Hz. Peygamber'in Mi'râc gecesinde Sidretü'l-müntehâ'dan Kürsî'ye dek üzerinde oturup gittiği yeşil yaygının adı." Pala 2012: 375.

²⁸ "(Benim, Allah ile öyle anlarım olur ki ne bir mukarreb melek, ne de mürsel bir nebî öyle bir yakınlığı elde edebilir.)" anlamındaki hadisten kısmî iktibas. Hadîs-i Şerîf. Yılmaz 2013: 469.

²⁹ "Sidretü'l-müntehâ, bir çeşit ağaç olup 'Son ağaç' anlamına gelir. Bu ağaç, mahlûkat âleminin son noktası, cennetin sonudur. Buradan ötesi gayb âlemidir." Necm 53/14-16. Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâlî 2017: 525.

KAYNAKLAR

- Akar, Metin (1987). *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Arslan, Mehmet (2019). *Manzum Mirâc-nâme ve Mirâciyyeler*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Atik, Hikmet (2006). "Nakşî-i Akkirmânî". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 334.
- Atik, Hikmet (hzl.). (2007). *Nakşî Ali Akkirmânî Dîvânı*. Sivas: Buruciye Yayınları.
- Atik, Hikmet (2018). "Nakşî-i Akkirmânî Dîvânı'nda Mi'râciyyeler". Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi. 23-25 Mart Kudüs. 336-347.
- Canım, Rıdvan (2012). *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ebû Şücâ' b. Şîrûye b. Şehredâr ed-Deylemî (1986). *Firdevsü'l-ahbâr, C. I*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Ekinci, Ramazan (2013). "Erzurumlu Osman Siraceddin'in Hayâl-i Bâl Adlı Mi'râciyesi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C. 6. (S. 26): 656-687.
- Köprülü, M. Fuat (2013). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli* (2017). İstanbul: Kayseri OSB Müdürlüğü Yayınları.
- Kurnaz, Cemal, Tatcı, Mustafa (hzl.). (2001). *Mehmed Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Kurnaz, Cemal, Tatcı, Mustafa (hzl.). (2009) *Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Nakşî Ali Akkirmânî. *Esrâr-nâme*. İBB Atatürk Kitaplığı. Osman Ergin Yazmaları. No. 1708.
- Pala, İskender (2012). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Pekolcay, Neclâ vd. (2000). *İslâmî Türk Edebiyatına Giriş*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Saraç, M. A. Yekta (2011). *Klâsik Edebiyat Bilgisi*. İstanbul: Gökkuşbuca Yayınları.
- Uçman, Abdullah (2004). "Nakşî". *Büyük Türk Klâsikleri*. C. 6. İstanbul: Ötüken Neşriyat. 38-39.
- Ulaş, A. Halim (1998). *Nakşî Alî Akkirmânî – Gavriyye Mesnevisi*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Uludağ, Süleyman (1992). "Bâtın İlmî". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 5. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 188-189.
- Umagan, Suat (1996). *Nakşî Alî Akkirmânî – Aynü'l-hayât*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Uzun, Mustafa (2005). "Mi'râciyye". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 30. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 135-140.

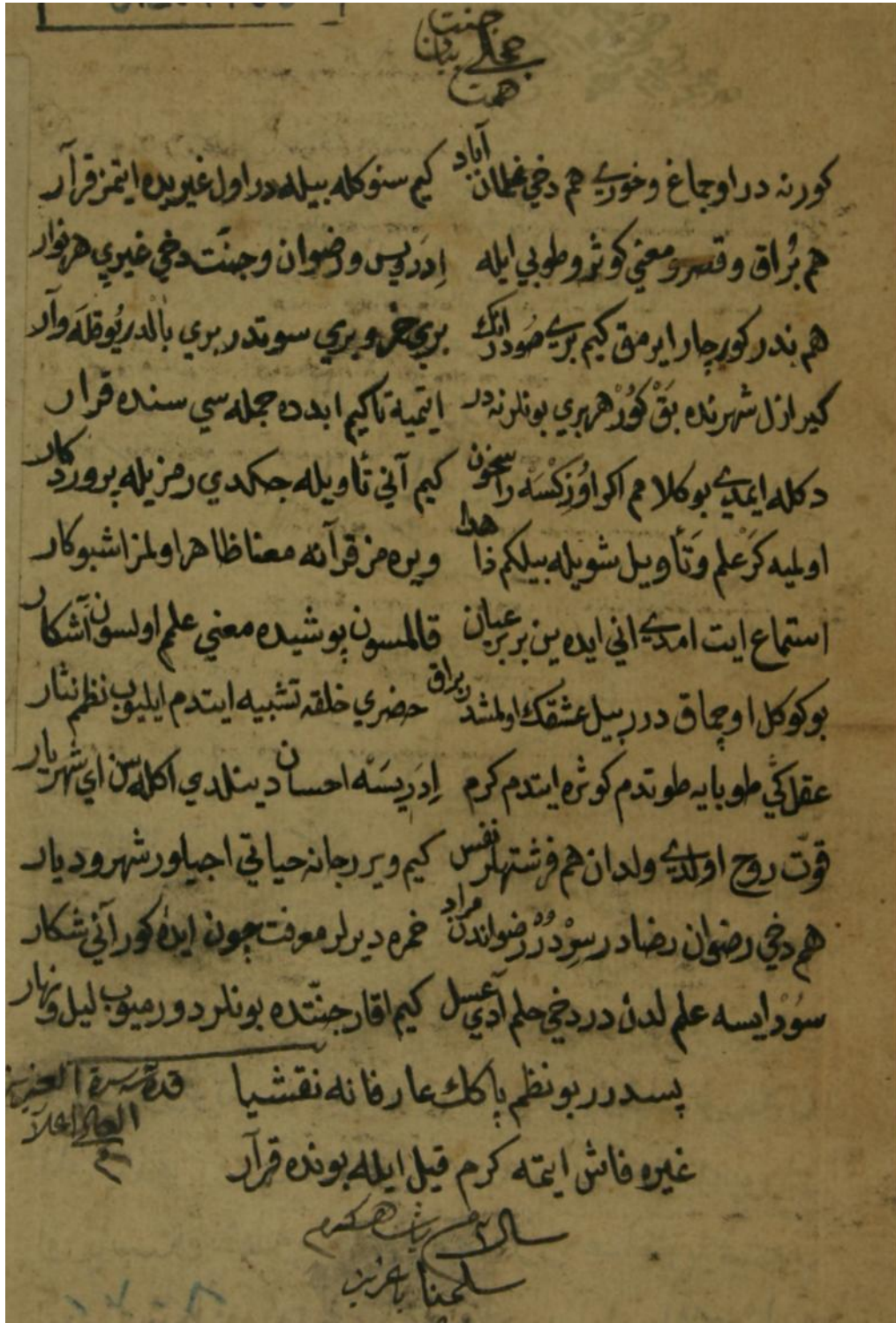

Yavuz, S. Sabri (2005). "Mi'râc". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 30. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 132-135.

Yıldırım, İsmail (2020). *Esrâr-nâme, İnceleme-Mukayeseli Metin-Tıpkıbasım*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Yılmaz, Mehmet (2013). *Kültürümüzde Âyet ve Hadisler*. İstanbul: Kesit Yayınları.

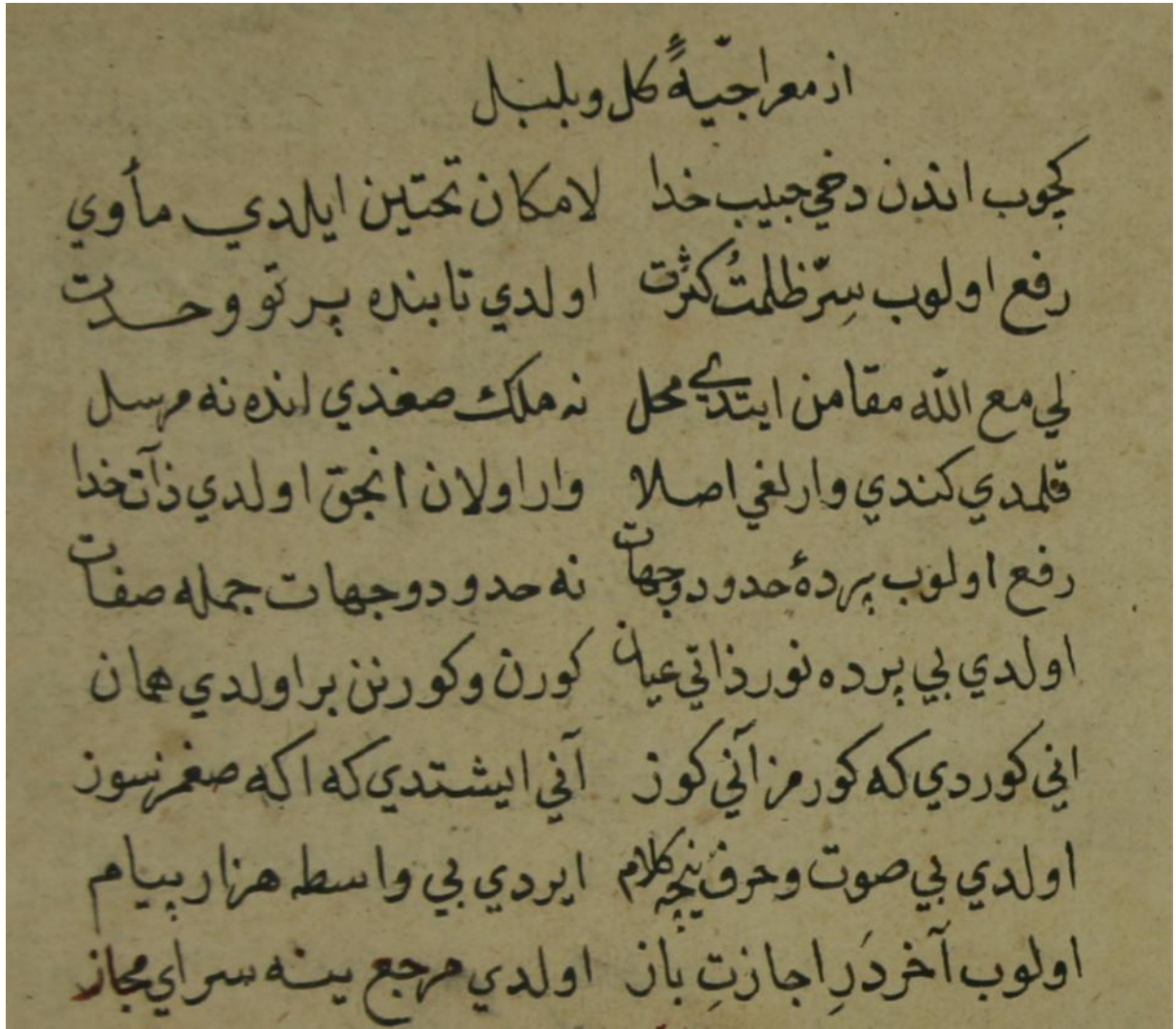

جنت
کوردن در او جاع و خورم دخی غلمان کیم سنوکه بیلده در اول غیرین ایتمز قرار
هم براق و قهر و معنی کوثر و طوبی ایلده ادریس و رضوان و جنت دخی غیری هر قرار
هم بندر کور چار ایرمق کیم بر صودر انک بری غریبری سوتدر بری بالدر یوقله وار
کیرازل شهرنده بق کور هر بری بونلر نه در ایتمه تا کیم ابدن جمله سی سند قرار
دکله ایتدی بو کلام اگر اوز کسه را سخن کیم آتی تا ویله جکدی رضیله پرورد کار
اولیه کر علم و تاویل شو یله بیلکم ذاهل ویره فر قرآنه معاظا هر اولمز اشبوکار
استماع ایت امدکیانی ایدن بر برر عبان قالمسون پوشیده معنی علم اولسون آشکار
بو کوکل او چاق در ریل عشقک اولمشد براق حضرتی خلقه تشبیه ایتدم ایلیوب نظم نثار
عقلکی طوبایه طوتدم کورنه ایتدم کرم ادریسه احسان دینلدی اکلن ای شهریار
قوت روح اولدی ولدان هم فرشته نفس کیم ویرر جانه حیاتی اجیاور شهرود یار
هم دخی رضوان رضادر سودر رضواندن مراد غم دیر لر معرفت چون این کورانی شکار
سودایسه علم لدن در دخی حلم ادی کیم اقا رجسته بونلر دور میوب لیل و نهار
پس درر بونظم باک عارفانه نقشیا قدسه سوره الضحی
غیره فاش ایتمه کرم قبل ایله بونده قرار
الحمد لله
محمد بن محمد

M1: OE vr. 1a

M2: OE vr. 38a

یون و بعل او را
مراجیه حضرت نقشی کرمانی در سره

نذر معراج حضرت کورنه سویلر بو سخندان
چقوب دل اسم رسمند کورنگدر بو الوانی

او کم نور حقیقتدر که فراوش وجود ایچ
عروج انکدر در اصلی که یعنی روح سلطانی

کورنیوب سراودا ناکلسر کلام ایتک
ایکی جان برتن اولقدربورنیوب تاملانی

بدن دیریر کولدر کولک که آنک عشق فر فدر
چکر عاشقی معشوقه که ارحم جمله دن قانی

خبرال لیمع الله دن اکر تاویلده قادر سک
و کربی بیلدک زاهد بور فرسور بنهانی

ملک مرسل نبی صغیر بو جای دهشت آباده
کولدر عمر ایدن آنده که حرب ایدر خدا ای

آنک جبریلی عقلمدر که هر کز سده دن جانان
عجب بال پرین کچر فالور کورمز بو احسانی

قدم بصر ایسک زاهد اکر نومد هب یاره
نه کفرک اکلک داخی نه بیلدک سن بو ایمانی

یتوای نقشی الحق که بولارین عقل اولدر
اوزم اکلر سوزمدر کلا حقیقت ای کرم کافی